

Наталія Новосадова
(м. Житомир)

ПРОСВІТЯНСЬКА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ЖИТОМИРЩИНИ 1917 -1921 РР.

Загальновідомим є факт, що українська революція 1917 – 1921 років була відголоском лютневих подій 1917 року, які відбулись у Петрограді. Початком національно-визвольної боротьби в Україні стало об'єднання української інтелігенції у представницький орган – Центральну Раду (4 березня 1917 року), створення якої в Житомирі зустріли зі щирим піднесенням. Ця подія сприяла активізації творчої та наукової інтелігенції з метою утворення «морального зв'язку» з народом, що стало першим кроком до національного відродження, зокрема, у формі «Просвіти» у Житомирі. Вперше започаткована як «Українське товариство просвіта в Житомирі» 26 лютого 1907 року, вона відродилась «коли могутня хвиля Великої російської революції звалила царат 14 березня 1917 року» [1, арк.25].

Товариство від самого початку своєї діяльності мало групувати творчу інтелігенцію з метою демократичної організації культурно-просвітньої роботи. Однак на першому етапі роботи (протягом першого десятиліття ХХ ст.), в зв'язку з численними переслідуваннями з боку Російської імперії, не могло повністю розгорнути своєї роботи. Відновивши свою діяльність вдруге, під час національно-визвольної боротьби 1917 – 1921 рр., житомирська «Просвіта» окрім активної діяльності на території міста прагнула розширити та об'єднати всі Просвіти Волині. Тут активно працювала творча інтелігенція краю: письменники, учені, композитори, актори, серед яких: К.В.Люблинська, В.О.Рибак, В.А.Дворжицький, Л.С. Кузнецов на чолі з Є.О. Ненаткевичем [1, арк.24]. Уже влітку 1917 р. міська «Просвіта» налічувала 450 членів, 6 філій, бібліотеку в понад 2100 томів та 127 читачів, переважно шкільного віку [1, арк.25].

Відновлене товариство розгорнуло роботу з пропаганди української культури. Поділяючись на ряд секцій: книжна, лекційна, артистична та господарська, «Просвіти» створювали бібліотеки, лекторії, музичні і драматичні колективи, організовували видання й акції з розповсюдження українських книг і газет. Знаходилося товариство спочатку на вулиці Хлібній, 3, потім на вул. Бердичівській в будинку 1-ї чоловічої гімназії, а згодом - на Гоголівській, 45 [1, арк.21].

Протягом 1918 -1919 років Волинська Просвіта заснувала та офіційно зареєструвала ряд філій: 21 листопада 1918 року було засновано Дерманську просвіту (Дубенський повіт, с. Дермань) на чолі з І. Мартичем [3, арк.3]; Білогіродську просвіту (Ізяславський повіт, м. Білогіродка) – січень 1919 р. [3, арк.7-8]; Краснопільську просвіту (Житомирський повіт, м. Краснопіль) – 29 січня 1919 року, на чолі з Г.

Жембровським) [3, арк.16-17]; Трощанську (Житомирський повіт, с. Троща) – 24 лютого 1919 року на чолі з П. Степанюком та ще 38 активними членами [3, арк.29, 30, 35]; Клітчинську (Черняхівська волость, с. Клітчин) – 01 вересня 1919 року на чолі з вчителем І. Бародуліним та 20 активними членами. Філія мала бібліотеку зі 184, переважно українських, книжок, народний хор та театральну секцію [3, арк.139-140].

Відповідно до виду діяльності, «Просвіти» можна умовно поділити на дві групи: перша – культурно-мистецька, основним завданням якої було організація концертів, вистав, тематичних вечорів, читання українських віршів; інша – так звана, політично-агітаторська, члени якої знайомили жителів міста та інших регіонів з політичним життям країни, міжнародною ситуацією, висловлювали думки з приводу закінчення революції. Загалом же вся просвітянська діяльність була спрямована на досягнення однієї мети – побудова незалежної демократичної України.

З приходом радянської влади на наші землі більшовики усіма силами прагнули спрямувати діяльність «Просвіт» на свій бік. Однак, більшість не поступалась, в результаті чого докорінно був змінений склад «Просвіт» та мета їх діяльності. Після 1921 року житомирська «Просвіта» працювала, але вже в іншому напрямку.

Отже, житомирська «Просвіта» на початковому етапі революції була масовою культурно-просвітницькою організацією, яка висловила підтримку українському урядові та брала активну участь у політичному житті країни.

Література:

1. Державний архів Житомирської області – Ф.560. – Оп.1. – Спр.9 – 25 арк.
2. Державний архів Житомирської області – Ф.560. – Оп.1. – Спр.14 – 49 арк
3. Державний архів Житомирської області – Ф.560. – Оп.1. – Спр.15 – 41 арк.